

ומהי תיתי לפוטרו מחטאת – אלא משמע שרבי יוחנן מחדש שאעפ"י שיש כאן ענין של טועה בדבר מצוה לכאורה, פטור, שלא כיבמה שהיא מצוה גמורה. ועל כך הקשו מה באמת הטעם לחלק, הלא גם באשתו יש מצוה.

באגרות-משה (אה"ע ח"ג כח) כתב להוכיח מכאן שמצוה זו שאמר רבא היא מדאורייתא, שכלולה בחיוב עונה האמורה בתורה, כי אם אינו אלא חיוב מדרבנן, אין להיפטר מחיוב חטאת דאורייתא בגלל מצוה זו, ומה מקשה הגמרא.

ואולם יש סוברים שמצוה זו מדרבנן, וכתבו לדון שגם הטרוד במצוה דרבנן נפטר משום 'טועה בדבר מצוה'. ויש סוברים לומר שאמנם מקיים מצוה דאורייתא אך אינו חייב מהתורה ע' בשו"ת אחיעזר ח"ג פג, א"ב). וכבר העירו על השמטת הרמב"ם הלכה זו. ויש מצדדים שלדעתו היא מדת חסידות ולא מדאורייתא (עינים למשפט). ולפי זה יהא מוכח לכאורה שגם במצוה שאינה מחויבת מן הדין אלא ממדת חסידות, שייך פטור 'טועה בדבר מצוה'.

'בימתו בזיו מינה אשתו לא בזיו מינה'. ובושה זו דיה להחשיבו קרוב לאנוס לפוטרו מן הקרבן, וכשם שטירדה דמצוה פוטרת מפני שנחשב קצת כאנוס, כמו כן כשנמנע לשאול מפני הבושה (ע' עזרת כהן ח).

'מאי טעמא דרבי יהושע דכתיב בריך ה' חילו ופעל ידיו תרצה...'. כהן שקיבל פדיון-בכורות ונמצא חלל – כתבו פוסקים שצריך לשוב ולפדות, שהרי לא נתחדש אלא לענין הכשר עבודתו, ולא לענין אחר. ויש מפקפקים בדבר – ע' במובא ביוסף דעת מכות יב.

דף עג

'עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש'. ועל כן כהן האוכל תרומה או חלה מברך לאחר ברכת המאכל המצוה: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול תרומה' (עפ"י רמב"ם תרומות טו, כב וע"ש בנושאי כלים; רמ"א יו"ד שכב, ה), וכשם שהכהנים מברכים על אכילת קדשים (ע' בהגר"א שם. וע"ע להלן קכא).

'לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור, שחטו שלא לאוכליו חייב, מה תיקון?'. לא הקשה על הרישא: שחטו שלא לשמו, מה תיקון? – כתב מהרש"א, כי ברישא תיקון שאינו מתחייב על אכילת נותר שלו כמו על נותר של פסח שהרי זמן אכילת שלמים ממושך יותר, אבל כששחטו שלא לאוכליו, מעיקרא היה פסח כשר ועתה הוא פסח פסול אם כן מה תיקון.

וכבר תמהו על דבריו, הלא נותר של זבח פסול אין חייבים עליו משום נותר, ואם כן אין נפקותא בין פסול זה לפסול אחר, ומדוע כששוחט לשם שלמים ישתנה דינו להיות כשלמים לענין נותר (שו"ת חכם צבי קנט; מרומי שדה ועוד).

השפת-אמת מפרש דברי מהרש"א שאמנם אין חיוב כרת באכילת נותר של קרבן פסול, אך אסור להותיר מבושר קרבן פסול, הלכך בכך ששחטו לשם שלמים, נקט המהרש"א שנעשה כשלמים והרי הותר להותירו עד בוקר כדין שלמים.

ואולם החזו"ן-איש (קכד) תמה על הנחה זו שפסח ששחטו בזמנו שלא לשמו נעקר להיות שלמים (וע"ע מנחת חינוך ז, יא. ויש להעיר מלשון התוס' מנחות מז רע"א).

א. גם צ"ע הלא למעשה לא תיקן כלום בשחיטתו לשם שלמים שהרי בכל אופן מצווה לשרפו לפני כניסת יום טוב, שאל"כ הרי לא יוכל לשרפו עד בוקר שני ואסור להשהותו עד אז גם אם דינו כשלמים.

ולולא דמסתפינא היה מקום לחדש בדעת מהרש"א שאף אם באמת לא תיקן, אך כיון שלפי דעתו יש תיקון בשחיטתו, שהרי רצה לעשותו כשלמים ולהגדיל זמנו, לכן גם אם למעשה קלקל ולא תיקן חייב משום חובל [כי בעצם החובל היא מלאכת קלקול אלא שהאדם עושה כן בשביל צרכו, הלכך די בתיקון לפי דעתו]. וצריך בדיקה ובירור בחידוש זה.

ב. הרש"ש חידש שכשהבעלים שחטו את פסחם לשם שלמים, כשר הקרבן לשלמים מפני שבכך הם משכו ידם מהקרבן בתורת קרבן פסח ונעשה כפסח שאין לו מנויים ודינו להיקרב שלמים, או משום שמוותר הפסח קרב שלמים, לכך אפשר לעקרו במחשבה להיות שלמים. ומה ששנינו בכל מקום שהוא פסול, היינו פסול בתורת פסח אבל כשר לשלמים. ובוהן מובן שכששחט שלא לשמו תיקן, שהרי הקרבן כשר לשלמים.

ותימה, הלא משנה ערוכה היא (בזבחים יא:): שפסח בזמנו שלא לשמו פסול ושלא בזמנו כשר, ואם כדבריו הלא אין חילוק בין זמנו לשלא בזמנו, בשניהם כשר כשלמים. ודוחק להעמיד שם רק כשאחר שחט שלא לשמו שלא לדעת בעליו או כשנשארו מנויים אחרים עליו.

ואפשר שהקשה מסיפא דמתניתין, משום הקושיות הבאות, בשחטו ונמצא בעל מום וטריפה, שהם שנויים בסיפא. ובפירושו רבנו חננאל הנוסח: 'שלא לשמו ושלא לאוכליו' (מרומי שדה. וע"ע בצל"ח באור מהלך הסוגיא באריכות, וע"ע שפת אמת).

'תיקן אם עלו לא ירדו... תיקן להוציא מידי נבילה'. אף על פי שקלקולו יתר על תיקונו, הואיל ומלאכת מחשבת אסרה תורה לכך כשיש תיקון מועט [בגופו] חייב שכבר נחשב 'מלאכת מחשבת' (עפ"י תוס' חולין ח. ד"ה מותר; ספר הישר לר"ת רצ. וע' נקודות הכסף יו"ד רכא על ט"ז סקמ"ב).

'בדוקין שבעין'. ע' בזבחים פה.

'מה תיקן... מה תיקן... מתקיף לה רבינא... שמוציאו מידי אבר מן החי'. 'כן דרך התלמוד, תחלה מתרץ תירוצים קלים שאין עומדים ואחר כך מתרץ העיקר – כדי להרחיב הסברא ולהראות שאין לתרץ אלא בענין זה' (לשון תוס' רי"ד להלן עז:).

(ע"ב) 'בדם ובבעלים – תעובר צורתו'. על 'עיבור צורה', ע' לעיל לד.

'פסולו משום מאי, משום דבר אחר, דקא שחיט ליה אחר תמיד של בין הערבים'. אם ננקוט שקרבן שהוקרב אחר תמיד של בין הערבים כשר בדיעבד (ע' בשיטות הראשונים בשו"ת לסיכום לעיל נח-נט), אפשר לפרש שלכך ישרף, משום שלאחר ששחט אסור להקטיר אימוריו אחר התמיד, וכל שאין הקרבן ראוי להקטרה מתחילתו, הבשר ישרף ולא ייאכל. [וסובר כמאן דאמר לינה מועלת בראשו של מזבח, לכך אין לו תקנה להעלות האימורים על גבי המזבח כדי להקטירם למחר].

עוד יש לומר שלאחר ששחט אסרו חכמים לזרוק הדם שמא יבואו להקטיר אחר התמיד, ומפני כן נפסל הקרבן (עפ"י תוס' יומא כט).

כתירוץ השני צריך לומר בדעת הרשב"א במגילה (כ:): שכתב לפי תירוץ אחד שאם עבר והקריב לאחר תמיד של בין הערבים כשר. וצריך לפרש שהוא מדבר בששחט זורק וסוגיתו מדברת קודם זריקה כנ"ל. וכן כתב במשנה למלך (תמידין ומוספין א סוף הלכה ג) בדעת הרמב"ם. ועוד צדד שם שמחלוקת אמוראים בדבר והרמב"ם פסק כדעה המכשירה בדיעבד.